

Sygn. akt: I C 244/20

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 25 stycznia 2021 r.

Sąd Okręgowy w Olsztynie I Wydział Cywilny

w składzie następującym: Przewodniczący sędzia Juliusz Ciejek

Protokolant: sekr. sądowy Anna Kosowska

po rozpoznaniu w dniu 12 stycznia 2021 r. w Olsztynie

na rozprawie

sprawy z powództwa **T. Ś.**

przeciwko **Ł. Ś.**

o uznanie czynności prawnej za bezskuteczną

I. powództwo oddała,

II. nie obciąża powoda kosztami procesu na rzecz pozwanego.

Sygn. akt I C 244/20

UZASADNIENIE

Powód T. Ś. w pozwie z dnia 19 marca 2020 r., skierowanym przeciwko Ł. Ś. wniósł o uznanie za bezskuteczną w stosunku do niego umowy darowizny zawartej w dniu 12 marca 2019 r. pomiędzy dłużniczką H. Ś. a pozwanym – synem powoda i dłużniczki, której przedmiotem była nieruchomość otrzymana przez dłużniczkę w wyniku podziału majątku wspólnego. Niniejszym powództwem domagał się ochrony jego wierzytelności w kwocie 91.409,06 zł zasądzonej mu w wyniku spłaty, wskazując, że dłużniczka dokonała darowizny na rzecz syna krótko przed terminem wykonalności jego roszczenia o zapłatę, celem uniemożliwienia mu jej wyegzekwowania. Nie posiada ona bowiem innego majątku. Wniósł też o zasądzenia na jego rzecz kosztów procesu według norm przepisanych (k. 5).

Pozwany Ł. Ś. wniósł o oddalenie powództwa i zasądzenie na jego rzecz od powoda kosztów procesu.

W uzasadnieniu odpowiedzi na pozew podniósł, że dłużniczka - jego matka wielokrotnie wzywała wierzyciela o wskazanie numeru rachunku dla dokonania spłaty. Jest gotowa spłacić wierzyciela i ma na ten cel zabezpieczone środki. Powód uchyla się od przyjęcia zaoferowanego świadczenia czym popadł w zwłokę. Nie zachodzą tym samym przesłanki z art. 527 k.c. (k. 54-56).

W dniu 4 stycznia 2021 r. powód oświadczył, że rozszerza zakres roszczenia, którego ochrony dochodzi w tym procesie do kwoty 108.311 zł, to jest o kwotę 16.902 zł, tytułem odsetek za okres od dnia 26 kwietnia 2018 r. do dnia 21 września 2020 r. Przyznał, że w dniu 21 września 2020 r. otrzymał spłatę w wysokości 91.409 zł (k. 78).

Sąd ustalił następujący stan faktyczny:

Postanowieniem Sądu Rejonowego w O. z dnia 8 czerwca 2017 r. dokonano podziału majątku wspólnego powoda i jego byłej żony H. Ś., w wyniku którego powód otrzymał mieszkanie, a jego żona nieruchomości gruntowe położone w P. zabudowane budynkiem mieszkalnym i budynkiem gospodarczym. Na mocy postanowienia Sądu Okręgowego

w O. z dnia 25 kwietnia 2018 r., rozstrzygającego apelację od powyższego orzeczenia zasądzono na rzecz powoda od dłużniczki tytułem spłaty kwotę 91.406,06 zł płatną do dnia 25 kwietnia 2019 r.

W dniu 12 marca 2019 r. umową darowizny sporządzoną w kancelarii notariusza M. S. za repertorium nr (...), dłużniczka H. Ś. darowała pozwanemu – swojemu synowi Ł. Ś. nieruchomości położone w P., dla których Sąd Rejonowy w O. prowadzi księgi wieczyste (...) zabudowane budynkiem mieszkalnym i gospodarczym.

(dowód: odpisy postanowień k. 6-8, odpisy KW k. 9-12, bezsporne).

Powód pomimo podziału zamieszkiwał w nieruchomości położonej w P.. Mimo wezwań ze strony dłużniczki nie wyprowadzał się. Nieruchomość opuścił dopiero w marcu 2019 r. Zwrócił się wówczas do dłużniczki o dokonanie spłaty. Ta w piśmie z 25 kwietnia 2019 r. zaproponowała mu spłatę w kwocie po 300 zł miesięcznie, twierdząc, że nie stać jej na więcej. Wniosła o wskazanie numeru rachunku bankowego. Powód uzyskał w dniu 6 czerwca 2019 r. klauzulę wykonalności na orzeczenie Sądu Okręgowego zasądzającego na jego rzecz spłatę. Jego zamiarem było uzyskanie zabezpieczenia przed zbyciem nieruchomości i wpisanie w tym celu jego roszczenia w księgach wieczystych. Sąd wieczystoksięgowy odmówił wpisu z uwagi na zbycie nieruchomości na rzecz pozwanego. Powód złożył doniesienie na dłużniczkę, której zarzucił celowe działanie dla uniknięcia spłaty. Ponownie dłużniczka zwróciła się do powoda z wnioskiem o podanie numeru rachunku bankowego 29 października 2019 r., a następnie pismem z 5 lutego 2020 r. ponawiając prośbę o zgodę na spłatę w ratach. Powód nie wyrażał na to zgody. Dłużniczka podjęła próbę przelewania mu pieniędzy pocztą na adres zamieszkania. Pomiędzy 25 października 2019 r. a styczniem 2020 r. próbowała przysłać mu po 300 zł miesięcznie. Powód (poza jednym przypadkiem) nie przyjmował tych przekazów i wracały one do nadawcy. W marcu 2020 r. dłużniczka ponownie zwróciła się do powoda, informując, że ma większą kwotę i chce go spłacić. Pieniądze uzyskał pozwany pożyczając od znajomych 70.000 zł. Wierzyciel nie reagował na propozycję przyjęcia części spłaty.

W dniu 29 września 2020 r. w kancelarii notariusza Z. S., powód pokwitował odbiór kwoty 91.409,06 zł, jako dotyczącej podziału majątku. Dłużniczka była zatrudniona w MOPS-ie w O. zarabiała 3.200 zł miesięcznie.

Powód nie kierował wobec dłużniczki wniosków egzekucyjnych.

(dowód: pokwitowanie k. 80, wezwania k. 59-62, przelewy k. 63-65, zeznania stron k. 82-83)

Sąd zważył, co następuje:

W świetle ustalonych okoliczności faktycznych sprawy powództwo nie zasługiwało ostatecznie na uwzględnienie, albowiem pierwotna wierzytelność na datę orzekania wygasła wobec jej zapłaty, a co do roszczenia odsetkowego nie wykazano, aby istniało w kwocie wskazanej przez powoda i w tym zakresie dłużniczka była niewypłacalna.

Dokonując oceny zgłoszonego powództwa, należy przede wszystkim wskazać, iż zgodnie z art. 527 § 1 k.c., gdy wskutek czynności prawnej dłużnika dokonanej z pokrzywdzeniem wierzycieli osoba trzecia uzyskała korzyść majątkową, każdy z wierzycieli może żądać uznania tej czynności za bezskuteczną w stosunku do niego, jeżeli dłużnik działał ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli, a osoba trzecia o tym wiedziała lub przy zachowaniu należytej staranności mogła się dowiedzieć. Stosownie do § 2 omawianego artykułu czynność prawna dłużnika jest dokonana z pokrzywdzeniem wierzycieli, jeżeli wskutek tej czynności dłużnik stał się niewypłacalny albo stał się niewypłacalny w wyższym stopniu, niż był przed dokonaniem czynności. Jeżeli wskutek czynności prawnej dłużnika dokonanej z pokrzywdzeniem wierzycieli uzyskała korzyść majątkową osoba będąca w bliskim z nim stosunku, domniemywa się, że osoba ta wiedziała, iż dłużnik działał ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli (art. 527 § 3 k.c.).

Z analizowanego artykułu wynika, że przesłankami skargi pauliańskiej są: 1) dokonanie przez dłużnika z osobą trzecią czynności prawnej, na skutek której osoba trzecia uzyskała korzyść majątkową, 2) pokrzywdzenie wierzyciela wskutek czynności prawnej dokonanej przez dłużnika, 3) działanie dłużnika ze świadomością pokrzywdzenia wierzyciela oraz

4) wiedza lub możliwość (przy zachowaniu należytej staranności) dowiedzenia się o takim działaniu dłużnika przez osobę trzecią.

Wskazane wyżej przesłanki muszą być spełnione łącznie, aby wierzyciel mógł skorzystać z żądania uznania czynności prawnej za bezskuteczną. Korzystanie ze skargi pauliańskiej wymaga zasadniczo istnienia wierzytelności podlegającej ochronie. Co istotne, to na wierzycielu – zgodnie z regułą określoną w art. 6 k.c. – spoczywa ciężar udowodnienia wystąpienia wszystkich przesłanek uzasadniających skargę pauliańską.

Niemniej jednak trzeba pamiętać o regulacji zawartej w art. 528 k.c., zgodnie z którym jeżeli wskutek czynności prawnej dokonanej przez dłużnika z pokrzywdzeniem wierzycieli osoba trzecia uzyskała korzyść majątkową bezpłatnie, wierzyciel może żądać uznania czynności za bezskuteczną, chociażby osoba ta nie wiedziała i nawet przy zachowaniu należytej staranności nie mogła się dowiedzieć, że dłużnik działał ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli.

W niniejszym procesie skargą pauliańską została zaskarżona umowa darowizny nieruchomości zawarta w dniu 12 marca 2019 r. między dłużniczką i jej synem, a więc czynność prawna dokonana nieodpłatnie. Uzyskanie korzyści majątkowej „bezpłatnie” w rozumieniu art. 528 k.c. obejmuje wszelkie czynności prowadzące do uzyskania korzyści, które obiektywnie nie znalazły odpowiedniego ekwiwalentu. Bezpłatną korzyścią majątkową jest każda korzyść, w zamian za którą osoba trzecia nie spełniła ani nie zobowiązała się spełnić jakiegokolwiek ekwiwalentnego świadczenia w ramach jakiegokolwiek stosunku prawnego (por. P. Machnikowski (w:) Kodeks..., s. 950). Korzyść ta może być uzyskana w wyniku darowizny oraz każdego innego, pod warunkiem, że osoba, która dokonała tego przysporzenia, nie otrzymała w zamian korzyści majątkowej stanowiącej ekwiwalent tego przysporzenia.

Pozwany na skutek umowy z dnia 12 marca 2019 r. nieodpłatnie stał się właścicielem darowanej nieruchomości, stąd stosownie do przywołanego wyżej art. 528 k.c. nie ma znaczenia, czy pozwany, jako osoba, która uzyskała korzyść majątkową bezpłatnie, wiedział lub przy zachowaniu należytej staranności mógł się dowiedzieć, że darczyńca działał ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli. W przypadku czynności nieodpłatnych możliwość wystąpienia przez wierzyciela z żądaniem uznania czynności za bezskuteczną została uniezależniona od wiedzy osoby trzeciej o działaniu przez dłużnika z pokrzywdzeniem wierzycieli. Tak więc art. 528 k.c. uwalnia wierzyciela od obowiązku wykazania po stronie osoby trzeciej wiedzy odnośnie działania przez dłużnika ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli. Jednocześnie osoba trzecia nie może się uwolnić od odpowiedzialności również wtedy, gdy wykaże, że nie wiedziała i przy zachowaniu należytej staranności nie mogła się dowiedzieć o pokrzywdzeniu wierzycieli. Nawet udowodnienie przez osobę trzecią, że nie wiedziała i – mimo zachowania najwyższej staranności – nie mogła się dowiedzieć o pokrzywdzeniu wierzycieli, nie zwalnia jej od odpowiedzialności wobec wierzyciela. Wiedza osoby trzeciej w tym zakresie jest całkowicie obojętna i nie podlega badaniu przez sąd przy rozpoznawaniu sprawy wszczętej na skutek skargi pauliańskiej. Innymi słowy, stan podmiotowy osoby trzeciej nie ma znaczenia, a do zaskarżenia czynności prawnej wystarczy spełnienie pozostałych warunków określonych w art. 527 § 1 i 2 k.c.

Co ważne, w doktrynie przyjmuje się, że w sytuacji, gdy bezpłatne korzyści przypadają osobom bliskim dłużnika, należy zastosować wyłącznie art. 528 k.c. jako przepis dalej idący, z pominięciem domniemań wynikających z art. 527 § 3 i 4 k.c. (zob. Komentarz do art. 528 kodeksu cywilnego, A. Rzetecka-Gil, LEX). Podobne stanowisko zajął Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 8 grudnia 2005r. (sygn. akt(...), LEC nr (...)), stwierdzając, że przepis art. 528 k.c. statuuje surowsze przesłanki uznania czynności za bezskuteczną, niż czyni to § 3 art. 527 k.c. Jeżeli zatem ten drugi z wymienionych przepisów dostatecznie pewnie usprawiedliwia żądanie strony powodowej, tj. odwoływanie się do pierwszego z nich jest bezprzedmiotowe.

W tym konkretnym przypadku z zebranego materiału dowodowego wynika wprost, że na dzień wytoczenia powództwa roszczenie powoda było w pełni uzasadnione. Spełnione były przesłanki skargi pauliańskiej, co do roszczenia głównego. Sytuacja zmieniła się jednak na skutek spłaty należności głównej w dniu 29 września 2020 r., którą powód przyjął i pokwitował bez zastrzeżeń.

Należy wyraźnie zaznaczyć, iż okoliczności składające się na ocenę pokrzywdzenia wierzycieli ocenia się nie według chwili dokonania czynności prawnej dłużnika z osobą trzecią, lecz według chwili wystąpienia wierzyciela ze skargą pauliańską (zob. m.in. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 marca 2001r., sygn. akt V CKN 280/00, LEX nr 52793; wyrok z dnia 23 lipca 2003r., sygn. akt II CKN 299/01, LEX nr 121702; wyrok z dnia 29 czerwca 2004r., sygn. akt II CK 367/03, LEX nr 174173), a w razie zajścia zmian w tym zakresie – według chwili orzekania. W innym wyroku z dnia 15 czerwca 2005r. (sygn. akt IV CK 806/04, LEX nr 177223) Sąd Najwyższy stwierdził, że o uwzględnieniu powództwa ze skargi pauliańskiej rozstrzyga nie chwila powstania pokrzywdzenia, lecz okoliczność, czy istnieje ono w chwili orzekania. Wynika to z samej istoty skargi pauliańskiej. Odpadnięcie przesłanki „pokrzywdzenia” oznacza, że wierzyciela nie ma przed czym „bronić”. W nowszym orzecznictwie Sądu Najwyższego również podkreśla się, że miarodajną chwilą dla ustalenia, czy dokonana przez dłużnika czynność powoduje pokrzywdzenie wierzyciela jest istnienie stanu pokrzywdzenia wierzyciela na dzień orzekania w sprawie wszczętej takim powództwem. Ocena zasadności skargi pauliańskiej wymaga ustalenia, czy pokrzywdzenie wierzycieli zachodzi w chwili orzekania. W innym momencie nie wiadomo bowiem, czy prawo zaspokojenia doznało uszczerbku. Miarodajnie można to ocenić dopiero w chwili poszukiwania zaspokojenia (zob. wyrok z dnia 19 lutego 2010r., sygn. akt IV CSK 303/09, LEX nr 852580, z dnia 5 marca 2008r., sygn. akt V CSK 471/07, LEX nr 393871).

Podsumowując powyższe uwagi, należy stwierdzić, że rzeczywista niewypłacalność dłużnika lub jej wyższy stopień musi istnieć w chwili wystąpienia ze skargą pauliańską i w chwili orzekania przez sąd o żądaniu wierzyciela uznania czynności prawnej dłużnika za bezskuteczną.

W ocenie Sądu, co do należności głównej odpadła na dzień orzekania zasadnicza przesłanka jaką jest pokrzywdzenie wierzyciela, bo na skutek spełnienia świadczenia wygasło zobowiązanie dłużniczki z tego tytułu. Z tej przyczyny powództwo stało się w tym zakresie bezzasadne.

Osobną kwestią jest natomiast zgłoszone w toku procesu roszczenie odsetkowe. W zaistniałym stanie faktycznym powód nie wykazał ani istnienia tego roszczenia, ani niewypłacalności dłużniczki w tym zakresie.

Po pierwsze, zgodnie z art. 466 k.c. z pokwitowania zapłaty dłużnej sumy wynika domniemanie zapłaty należności ubocznych. W niniejszej sprawie nie było sporu, co do tego że powód przyjął sumę główną.

Po drugie, z bezspornej korespondencji stron wynikało, że dłużniczka usiłowała spełnić częściami swoje świadczenie i napotkało to opór ze strony wierzyciela – powoda, który kategorycznie odmawiał przyjęcia świadczenia w częściach. Tym samym popadła w zwłokę wierzyciela w rozumieniu art. 486 k.c. Jak to zeznał pozwany, a powód temu nie zaprzeczył już w marcu 2020 r. dłużniczka chciała mu przekazać 70.000 zł, których ten nie przyjął. Tak więc ostateczna kwota należnych odsetek może być znacznie mniejsza niż wylicza to powód.

Zwłoka wierzyciela nie zwalnia dłużnika z obowiązku wykonania zobowiązania, ale powoduje ważne konsekwencje. Jedną z nich jest zwolnienie dłużnika z obowiązku zapłaty odsetek za opóźnienie od dnia jej wystąpienia. Wyłącza bowiem możliwość uznania opóźnienia w spełnieniu świadczenia umownego za zwłokę po stronie dłużnika. Obowiązek wykazania zwłoki wierzyciela i szkody z nią związanej obciąża dłużnika. Pozwany wykazał w procesie te okoliczności co do znacznej części roszczeń odsetkowych.

Po trzecie wreszcie, powód nie wykazał w żaden sposób aby co do tej kwoty dłużniczka była niewypłacalna, a więc roszczenie powoda z tego tytułu podlega ochronie w trybie art. 527 k.c. jako zagrożone pokrzywdzeniem.

Z tych przyczyn powództwo w zakresie odsetek oddalono jako bezzasadne.

O kosztach procesu Sąd orzekł na podstawie art. 102 k.p.c., z uwagi na pierwotną zasadność powództwa, co do należności głównej. Powód przegrał proces, albowiem pomimo otrzymania zapłaty w jego trakcie wyraźnie rozszerzył żądanie, zamiast je w części cofnąć. Jego powództwo było w momencie wniesienia pozwu zasadne i gdyby nie proces

być może roszczenie nie zostałyby spełnione tak szybko. Z tego względu, Sąd uznał, że zachodzą szczególne względy przemawiające właśnie za takim rozstrzygnięciem.